

Τρεις λόγοι για το «όχι» στο σχέδιο νόμου

Του ΘΩΜΑ ΜΑΛΟΥΤΑ*

Συνήθως ο διάβολος κρύβεται στις λεπτομέρειες. Ωστόσο, στο σ/ν για την ανώτατη εκπαίδευση οι λεπτομέρειες δεν αποτελούν το βασικό πρόβλημα. Μερικές μάλιστα είναι και θετικές.

Το πρόβλημα βρίσκεται στις βασικές γραμμές του, στο ιδεολογικό του υπόστρωμα και στα σοβαρά ζητήματα που παραβλέπει.

Οι τρεις λόγοι για τους οποίους είμαι αντίθετος στις βασικές διατάξεις και, κυρίως, στο πνεύμα του σ/ν είναι επιγραμματικά οι εξής:

1. Απουσία προβληματισμού για τις κοινωνικές του συνέπειες. Από το σ/ν και τα μέχρι σήμερα συνοδευτικά κείμενα απουσιάζει τελείως ακόμη και ο στοιχειώδης προβληματισμός για τις κοινωνικές επιπτώσεις των προβλεπόμενων αλλαγών, πέραν των γενικόλογων διατυπώσεων ότι υψηλότερου επιπέδου και καλύτερα διοικούμενα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα εξυπηρετήσουν καλύτερα την ανάπτυξη και το κοινωνικό σύνολο. Και πέραν της αναμονής ότι θετικές και μόνο αλλαγές θα προέλθουν από τη διαφοροποίηση και τον ανταγωνισμό μεταξύ ιδρυμάτων, από την αναζήτηση και επιβράβευση της ατομικής «αριστείας», από την αποτελεσματική διοίκηση και από την κοινωνική λογοδοσία.

Οι συντάκτες του σ/ν μοιάζει να μην συνειδητοποιούν ότι βρισκόμαστε σε φάση σημαντικού περιορισμού της κοινωνικής κινητικότητας, δηλαδή δυσκολίας όχι μόνο να ανελιχθούν, αλλά και να αναπαραχθούν απλώς τα διάφορα κοινωνικά στρώματα στο επίπεδο της προηγούμενης γενιάς τους και ότι η δυσκολία αυτή μεγαλώνει όσο χαμηλότερα βρισκόμαστε στην κοινωνική κλίμακα, επειδή αυξάνεται ο ανταγωνισμός για όλο και λιγότερες ευκαιρίες μεταξύ ομάδων με άνισο οικονομικό, κοινωνικό και μορφωτικό κεφάλαιο.

Συνεπώς, η επιδιωκόμενη αύξηση της διαφοροποίησης και του ανταγωνισμού, και η συνεπακόλουθη ένταση της ιεράρχησης μεταξύ ιδρυμάτων και σχολών, σημαίνει και αύξηση του ταξικού -και εθνοφυλετικού πλέον, αφού η κοινωνία μας έχει αποκτήσει και αυτές τις διαστάσεις- χαρακτήρα των σπουδών, τη στιγμή που η εκπαίδευση σε μια δημοκρατική κοινωνία οφείλει να γεφυρώνει και όχι να διευρύνει τις κοινωνικές αποστάσεις.

2. Πλήρης ευθυγράμμιση με φιλελεύθερες αντιλήψεις. Ο δεύτερος λόγος αποτελεί εν μέρει και ερμηνεία του πρώτου. Το σ/ν διαπνέεται από έντονα φιλελεύθερη αντίληψη, τονίζοντας την ατομική διάκριση, τα ατομικά κίνητρα και τον ιδρυματικό ανταγωνισμό ως κινητήριους μοχλούς των προσδοκώμενων θετικών εξελίξεων.

Ο φιλελεύθερος λόγος πάντοτε πρόβαλλε τον παράδοξο ισχυρισμό ότι οι ιδιοτελείς επιδιώξεις των προικισμένων ατόμων μετατρέπονται σε όφελος για όλους, με βάση την υπόθεση είναι ότι έτσι μεγεθύνεται αποτελεσματικότερα το κοινωνικό προϊόν και ότι από μεγαλύτερη πίτα τρώνε όλοι περισσότερο -υπόθεση που ελέγχεται, βέβαια, τόσο ως προς την υπέρτερη αποτελεσματικότητα όσο και ως προς το εύρος αναδιανομής του κοινωνικού προϊόντος. Αντίθετα, η συλλογική προσπάθεια για το δημόσιο συμφέρον δεν βρίσκεται στο λόγο και τη λογική του σ/ν.

Οι προβλεπόμενες αλλαγές αλληθωρίζουν προς τη βιτρίνα των ακαδημαϊκών συστημάτων των ΗΠΑ και του Η.Β., χωρίς να συνειδητοποιείται, ίσως, ότι τα ελιτιστικά και με έντονη κοινωνική ιεράρχηση εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών αυτών δεν αντιγράφονται

επιλεκτικά και κατά βούληση, ούτε αποσυνδέονται από τις μεγάλες κοινωνικές αποστάσεις και αντιθέσεις που αναπαράγουν και τις οποίες δεν ζηλεύει κανείς.

3. Ιδιότυπο κράμα επαρχιωτισμού και ελιτισμού. Ο τρίτος λόγος αναφέρεται στο ότι η επιχειρηματολογία για την -πραγματική κατά τα άλλα- ανάγκη αλλαγών βασίστηκε, σε μεγάλο βαθμό, στη γενικευτική υποτίμηση του ελληνικού και την αντίστοιχα γενικευτική υπερτίμηση των ξένων πανεπιστημίων. Η αντίληψη αυτή εκφράζεται κατά καιρούς και έργω, όπως με την επιλογή των μελών του ΕΣΕΤ (Εθνικό Συμβούλιο Έρευνας και Τεχνολογίας) μεταξύ επιστημόνων που έχουν σταδιοδρομήσει αποκλειστικώς ή κυρίως στο εξωτερικό ή είναι ξένοι. Σε αυτήν την υποτίμηση θα απέδιδα και την έλλειψη εμπιστοσύνης στη δημοκρατική διοίκηση των πανεπιστημίων (με τις όποιες αναγκαίες διορθωτικές κινήσεις θα πρέπει να γίνουν) και την υποκατάσταση της συμμετοχής των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας στα διάφορα επίπεδα αποφάσεων με αρθρωτό και διαφανή τρόπο από ολιγομελείς και, σε μεγάλο βαθμό, ανεξέλεγκτες διοικήσεις, στο όνομα μιας κοινωνικής λογοδοσίας που δεν αποτελεί παρά ρητορικό σχήμα.

Η λογική της αντιγραφής «καλών προτύπων» με τη δικαιολογία ότι δεν χρειάζεται να ανακαλύψουμε ξανά τον τροχό, η επιφανειακή μόνο στάθμιση των επιπτώσεών τους και η αναγωγή σε θετικό οτιδήποτε είναι συναφές με το «ξένο» (ακόμη και των Ελλήνων επιστημόνων του εξωτερικού) δίνουν την επαρχιώτικη χροιά στο σ/ν.

Πριν αφυπηρετήσω από το χώρο του πανεπιστημίου και της έρευνας, μάλλον δεν θα προλάβω κάποια νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Αυτός είναι ένας πρόσθετος λόγος, για τον οποίο με στενοχωρεί πραγματικά να βλέπω και αυτήν την ευκαιρία αλλαγών να χάνεται μαγνητισμένη από τη συντηρητική-φιλελεύθερη ιδεολογική στροφή των τελευταίων δεκαετιών.

Οι συνθήκες σήμερα είναι πραγματικά δύσκολες και τα περιθώρια για προοδευτικούς πολιτικούς σχεδιασμούς και αποφάσεις είναι πολύ περιορισμένα. Αλλά, με δεδομένη την πολιτική φυσιογνωμία της κυβέρνησης, θα προέτρεπα για περισσότερη προσπάθεια να μη γινόμαστε δεξιοί και εκεί που δεν είμαστε απολύτως αναγκασμένοι.

* Καθηγητής, αντιπρόεδρος ΕΚΚΕ